

4. Кульбіда С.В. Теоретико-методологічні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих: Монографія / С.В. Кульбіда. — К.: ТОВ «Поліпром», 2010. — 503 с.

УДК:376-056.26:617.751.6-056.36:376.016:62

Рецензент
Колушаєва А.А.,
доктор педагогічних
наук, професор

ШАПОЧКА К.

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
 КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК У
 МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗПР У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
 АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Стаття присвячена основним дидактичним умовам формування комунікативних умінь та навичок у молодших школярів із ЗПР у процесі вивчення англійської мови.

Ключові слова: діти із ЗПР, комунікативні уміння та навички, дидактичні умови, англійська мова.

The thesis highlights the didactic principles of children with learning disabilities communicative skills formation in the process of studying English as a foreign language.

Key words: children with learning disabilities, communicative skills, didactic principles, English language.

Проблему впливу середовища на особистість досліджували в своїх роботах такі вчені, як І.Д.Бех,

Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.О. Леонт'єв, С.І. Подмазін, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєва, І.С. Якиманська.

Концепція особистісно орієнтованого навчання, як доречно наголошує О.Я. Савченко, передбачає його організацію на засадах глибокої поваги до особистості учня, врахування особливостей індивідуального розвитку, ставлення до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії, а також формування цілісної особистості, що усвідомлює свою гідність і поважає інших людей [8].

Зазначимо, що дослідження вітчизняних психологів і педагогів ґрунтуються на положенні, що було висунуто Л.С. Виготським, про провідну роль навчання у відношенні до розвитку особистості [4]. Вченим було описано два рівні розвитку: актуальний і найближчого розвитку. Актуальний розвиток — це попередні успіхи та розвиток. Знаходження зони найближчого розвитку — це майбутній розвиток.

Треба підкреслити, що обсяг понять «зона актуального розвитку» та «зона найближчого розвитку» для конкретного учня із затримкою психічного розвитку є індивідуальним, оскільки кожна особистість має свій набір специфічних рис.

Загальновідомо, що механізмом розвитку в реальній діяльності виступає протиріччя між вимогами діяльності до людини та можливостями суб'єкта діяльності реалізувати ці вимоги. Суттю головного внутрішнього протиріччя, що учні мають подолати в процесі вивчення англійської мови, є

протиріччя між завданнями іншомовного спілкування та рівнем сформованих знань, навичок і вмінь. Із цього випливає, що спираючись на актуальний рівень розвитку, навчання має випереджувати його, стимулювати, вести за собою. Іншими словами, оволодіння знаннями, навичками та вміннями має вносити нові елементи у діяльність, формувати нові відносини і таким чином забезпечувати розвиток. Таке навчання є розвивальним, а його структура має «задачний» характер. Це означає, що зміст предмета постає перед учнями як низка завдань. Зміст теми або розділу будується вчителем як логічна послідовність пізнавальних завдань, а сам навчальний процес — як ланцюжок навчальних ситуацій, пізнавальним ядром яких є навчально-пізнавальні завдання, а змістом — спільна робота вчителя й учнів у процесі рішення завдань із залученням різних засобів пізнання та способів навчання.

Таким чином запропоновані нами завдання з формування комунікативних умінь та навичок у молодших школярів із ЗПР мають бути орієнтовані як на досягнутий, так і на перспективний рівень розвитку комунікативних умінь та навичок. Це означає, що умови завдання є зрозумілими та доступними, базуються на засвоєному матеріалі, тобто орієнтовані на досягнутий, актуальний рівень розвитку, а от вимоги мають бути адресовані рівню найближчого розвитку.

На думку Л.С. Виготського, в зоні найближчого розвитку знаходяться ті дії та операції, котрі ще формуються, але учень може їх виконувати за допомогою педагога [4]. Але

ця допомога може бути опосередкованою, реалізовуватися через постановку завдань, методичні рекомендації, аналогії, орієнтири пошуку. Дуже важливо враховувати, що в зоні найближчого розвитку розміщено той етап оволодіння діяльністю, що логічно слідує за засвоєним, етап, до якого учень підготовлений попередньою діяльністю. Окрім того, це підтверджує, що навчальний процес має циклічний характер: виконання певного завдання свідчить, що зона найближчого розвитку перетворилася в зону актуального розвитку та становить основу для виконання наступного завдання.

Вчитель має працювати в зоні найближчого розвитку учнів, надавати їм допомогу: інформувати, стимулювати, давати приклади, вказувати на недоліки й успіхи. А це дуже непросто, тому як "зона" у кожного своя.

Протиріччя між досягнутим рівнем і рівнем найближчого розвитку, що містить певне завдання, складає протиріччя навчання, що постійно виявляється та вирішується. Воно є ядром рушійних сил навчального процесу. Розв'язання цих протиріч створює умови для узгодженої діяльності, співпраці вчителя та учнів.

Отже, педагогічний процес у початковій школі на засадах розвивального навчання передбачає спрямованість принципів, методів і прийомів навчання на досягнення найбільшої ефективності засвоєння мови і розвитку мовлення.

Як стверджує І.О. Зимня, прогресивні зміни в умінні будувати зв'язне висловлювання; розвиток аудіювання, читання та письма; характер взаємодії усіх видів мовленнєвої діяльності; розвиток мовленнєвих механізмів; розвиток мовних засобів мовленнєвої діяльності на основі розширення словникового запасу й засвоєння мовних правил; розвиток способів формування й формулювання думки та їх усвідомленої диференціації для різних умов спілкування підтверджує комунікативний розвиток учнів [1]. Все це дозволяє їм активно проявляти себе в різних сферах діяльності.

На думку О.Я. Савченко, особистісно орієнтована система освіти України має бути побудована на діагностичній основі, тобто спочатку має здійснюватися діагностика, а потім використовуватись адекватні засоби впливу. Сучасна школа має використовувати діагностику не селекції і відбору, а таку, що допомагає та становить підґрунтя педагогічної майстерності [8].

Поділяємо думку дослідниці О.М. Волченко, що ефективність підготовки залежить від коректного визначення кінцевих і проміжних цілей навчання, науково обґрунтованих шляхів і засобів їх досягнення, що відображують основні закономірності становлення та розвитку кожного. Застосування методів педагогічної діагностики дозволяє встановлювати зворотній зв'язок, а саме отримувати інформацію, що потрапляє від учня до вчителя та свідчить про

хід навчання, досягнення й труднощі учнів в оволодінні знаннями.

Основною, провідною функцією педагогічної діагностики є функція зворотнього зв'язку, тобто функція забезпечення взаємодії вчителя та учня із затримкою психічного розвитку.

На основі зворотнього зв'язку, на нашу думку, педагогічна діагностика здійснює цілий ряд додаткових функцій: мотиваційну, контролюючу, навчальну, освітню, оціночну, розвивальну, коригуючу, прогнозуючу, виховну, стимулюючу. Розглянемо зміст кожної функції у контексті формування комунікативних умінь та навичок у молодших школярів із затримкою психічного розвитку у процесі вивчення англійської мови.

Мотиваційна функція реалізується в процесі формування мотивації навчальної діяльності за допомогою створення в учнів установки на засвоєння іншомовного матеріалу, їхньої орієнтації на удосконалення набутих навичок і вмінь з метою поліпшення результатів навчання.

Контролююча функція педагогічної діагностики забезпечує можливість фіксувати рівень комунікативних умінь та навичок в учнів із затримкою психічного розвитку на певному етапі навчання, його відповідності нормі та стандарту й просування до вищого рівня розвитку.

Навчальна функція зумовлює таку організацію педагогічної діагностики, коли її проведення сприяє

повторенню, уточненню та поглибленню знань, їх систематизації, вдосконаленню навичок і вмінь.

Освітня функція сприяє тому, щоб у процесі педагогічної діагностики учень набував спеціальних умінь навчатися, аналізувати власну помилкову діяльність.

Оціночна функція, з одного боку, передбачає порівняння досягнутих результатів учнів у процесі формування комунікативних умінь та навичок та ідеальних показників еталонів результативності, а з іншого – оцінку результативності педагогічної діяльності вчителя (його методики).

Розвивальна функція педагогічної діагностики зумовлена тим, що комунікативні уміння та навички учнів із затримкою психічного розвитку удосконалюється під час навчальної діяльності та набуття досвіду.

Коригуюча функція реалізується на етапі виявлення необхідних змін у теорії та практиці навчання шляхом отримання узагальнених даних про якість навчального процесу й ефективність використовуваних методів з метою їх своєчасного коригування або зміни.

Прогнозуюча функція має місце під час визначення причин успішності або невдачі навчальної діяльності учнів за допомогою порівняння фактичних результатів з очікуваними та прогнозування подальших успіхів певного учня в навчанні відповідно до вимог програми.

Виховна функція полягає в формуванні соціальних і моральних якостей особистості, застосуванні прийомів контролю та самоконтролю.

Стимулююча функція педагогічної діагностики спонукає учнів до удосконалення результатів. А це означає, що отримані добрі результати окремими учнями не повинні гальмувати їхню подальшу діяльність, а мають стимулювати до виконання складніших і творчих завдань.

Проведення педагогічної діагностики, аналіз її результатів, виявлення причин труднощів (успіху), прогнозування подальшого розвитку роблять можливим здійснювати корекцію отриманих результатів і надавати учням із затримкою психічного розвитку рекомендації щодо подальшого вдосконалення їхніх комунікативних умінь та навичок.

Вищезазначене свідчить про те, що педагогічна діагностика дозволяє визначати зміст, методи та форми навчання молодших школярів із затримкою психічного розвитку відповідно до досвіду та рівня їхніх комунікативних умінь та навичок, їхнього особистісного спрямування, структури інтересів, тобто орієнтує процес навчання на розвиток своєрідності кожного учня.

За результатом аналізу проблеми була розроблена модель формування комунікативних умінь та навичок у молодших школярів із затримкою психічного розвитку у процесі вивчення англійської мови. Так, процес формування

комунікативних умінь та навичок у молодших школярів із затримкою психічного розвитку у процесі вивчення англійської мови спрямований на реалізацію мети, що синтезує в собі основні цілі навчання у середніх загальноосвітніх навчальних закладах та рівні вимог, які висуваються до навчання молодших школярів із затримкою психічного розвитку. Відповідно до цього система навчання молодших школярів із затримкою психічного розвитку включає наступні компоненти: предметну підготовку, психолого-педагогічну та корекційно-методичну роботу.

Формування комунікативних умінь та навичок є циклічним процесом, який передбачає розв'язання різноманітних завдань, виконання яких свідчить про розвиток умінь та навичок і становить основу для виконання наступних та який здійснюється на орієнтувально-адаптивному, комунікативно-діяльнісному та комунікативно-аналітичному етапах.

Метою орієнтувально-адаптивного етапу є визначення попереднього досвіду учнів, і можливості його застосування у розв'язанні певного завдання з англійської мови. Для цього під час уроків та позакласної діяльності використовуються різноманітні форми та методи: анкетування, ранжування, творчі завдання, спостереження, тестування, бесіди.

На комунікативно-діяльнісному етапі відбувається цілеспрямований розвиток комунікативних умінь та навичок молодших школярів із ЗПР, що передбачає організацію

суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками педагогічного процесу (вчитель – учні, учень – учень), під час якої здійснюється формування знань, умінь й навичок учнів. Цей етап вимагає застосування таких форм і методів, як спостереження, бесіди, тематичні вечори, проектна діяльність, рольові ігри, різноманітні види групової роботи, використання додаткових матеріалів.

На комунікативно-аналітичному етапі здійснюється аналіз і корекція, як вчителем, так і учнями, результатів навчально-пізнавальної діяльності. На цьому етапі застосовуються форми та методи, використані на двох попередніх етапах.

Отже, формування комунікативних умінь та навичок молодших школярів із ЗПР у процесі вивчення англійської мови можливе лише за створення певних взаємопов'язаних педагогічних умов, а саме:

1) створення комунікативного середовища на засадах особистісно орієнтованого та розвивального навчання, що передбачає орієнтацію форм, методів, засобів, характеру взаємодії учасників навчально-виховного процесу на особистість учня під час навчання іноземної мови;

2) забезпечення міжпредметних зв'язків;

3) системне використання педагогічної діагностики у навчальному процесі, що визначає рівень розвитку комунікативних умінь та навичок у молодших школярів із ЗПР у процесі вивчення англійської мови та дозволяє розробляти

стратегії щодо їх подальшого розвитку та удосконалення відповідно до програмних вимог.

Досвід нашої роботи у середній загальноосвітній школі та результати вхідної діагностики на початку формувального етапу експерименту свідчать, що молодші школярі із ЗПР мають різні рівні сформованості комунікативних умінь та навичок. Наша робота на уроках з англійської мови відбувалася за основними розділами програми із дотриманням вимог Державного стандарту початкової освіти учнів із затримкою психічного розвитку. Особлива увага зверталась на корекційно-розвивальну змістовну лінію.

Література

1. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку М.: Рус.язык, 1989.
2. Казанский Н.Г., Назарова Т.С. Дидактика (начальные классы): Учебное пособие для студентов пединститутов. – М., 1978.
3. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование: Научно-теоретическое пособие. – М.: Высшая школа, 1989. – 123с.
4. Логопедія. Підручник/ за ред. М.К.Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376с.
5. Мартинова Р.Ю. Концепция системно-коммуникативного метода обучения иностранным языкам. // Наука і освіта (спецвипуск), 1997 (2, 19-20)
6. Мартинова Р.Ю. Цілісна загально дидактична модель змісту навчання іноземних мов: [Монографія]. – К.: Вища шк., 2004. – 454с.

7. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. — М.: Рус.яз., 1989. — 276с.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. К., 1997. — 411с.
9. Сак Т.В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. — К.: Актуальна освіта, 2005. — 246с.

УДК: 376-056.26:616.28-

008.14:376.091.33-027.22:793/796]-053.4

Рецензент
Литовченко С.В.,
кандидат
педагогічних наук,

ШЕВЧЕНКО В.

НЕДОЛІКИ В НАВЧАННІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Стаття присвячена важливій проблемі — недолікам в навчанні ігрової діяльності дітей з порушеннями слуху в дошкільних навчальних закладах. В статті автор вказує на недоліки, що спостерігаються в процесі навчання ігрової діяльності та наголошує на важливості спеціального педагогічного керівництва нею.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, недоліки в навчанні гри, діти з порушеннями слуху.

Статья посвящена важной проблеме - недостаткам в обучении игровой деятельности детей с нарушениями слуха в дошкольных учебных заведениях. В статье автор указывает на недостатки, которые наблюдаются в процессе обучения